

Мехович С.А., к. е. н., професор

Ткаченко М.О., аспірант

Національний технічний університет «ХПІ»

СУТНІСТЬ ІНОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. В статті зроблено узагальнення існуючих підходів до тлумачення категорії «інноваційний потенціал» підприємства. Під час дослідження категорії були виявлені деякі недоліки та неточності в її існуючих трактовках. З метою уточнення сутності інноваційного потенціалу підприємства було наведено її нове визначення, яке базується на проведених дослідженнях..

In the clause generalization of existing approaches to interpretation of a category "innovative potential" of the enterprises are made. During research of a category there were revealed some lacks and discrepancies of its existing treatments. With the purpose of specification of essence of innovative potential of the enterprise its new definition which is based on the lead researches has been resulted.

Ключеві слова: інновації, потенція, потенціал, можливості, ресурси, інноваційний потенціал підприємства

Вступ. Забезпечення довгострокового соціально-економічного росту передбачає перехід від індустріального типу розвитку економіки України до інноваційного. Масштабність і значимість формування інноваційної моделі економіки вимагають застосування стратегічного підходу до керування інноваційною діяльністю як на макроекономічному рівні, так і на рівні окремого підприємства. Вивчення змісту й особливостей стратегічного керування інноваційною діяльністю підприємств дозволило виявити, що ключове завдання стратегічного керування в інноваційній сфері полягає в створенні та реалізації інноваційного потенціалу підприємства.

Однак у цей час інноваційні процеси в Україні характеризуються низьким ступенем активності й результативності, що в значній мірі обумовлено обмеженими обсягами власних ресурсів, проблематичністю залучення сторонніх і відсутністю досвіду з управління інноваційним розвитком. Отже, у зазначеній ситуації особливо актуальним постає питання створення сприятливих умов для збереження, розвитку й ефективного використання вітчизняного науково-технічного й інноваційного потенціалу, яке може бути вирішено тільки після розкриття сутності категорії «інноваційний потенціал».

Питанню дослідження інноваційного потенціалу підприємства в економічній літературі приділяється досить багато уваги. Серед дослідників цієї економічної категорії слід назвати В.Н.Авдеєнко, І.Т. Балабанова, Г.І.Жиц, С.М.Ілляшенко, О.О.Колесникова, О.П. Коробейнікова, В. Ландика, Н.І.Лапіна, О.Ніколаєва, В.П.Руденко, А.А. Трофілову, О.С.Федонін, Д.А.Чернікова, Н.І. Чухрай і деяких інших вчених [1,5,7,11,12]. Але незважаючи на той факт, що цей термін все частіше зустрічається в літературі, його однозначна дефініція ще не вироблена.

Постановка задачі. Метою цієї статті є уточнення сутності інноваційного потенціалу підприємства, адже неоднозначність у його розумінні ускладнює розробку практичних рекомендацій з його формування та ефективного використання, що у свою чергу, негативно впливає на кінцеві результати інноваційної діяльності.

Методологія. Методологічною основою дослідження є системний підхід, аналіз, фундаментальні положення сучасних економічних теорій, сучасні концепції управління та інноватики.

Результати дослідження. Поняття "інноваційний потенціал" (ІП), починаючи з 80-х років, стало "концептуальним відбиттям феномена інноваційної діяльності" [6, с. 108]. Незважаючи на те, що з того часу категорія є предметом дослідження вітчизняних і закордонних вчених, вона не має однозначного трактування.

Так в окремих випадках ІП просто ототожнюється з науково-технічним, представляється як "накопичена певна кількість інформації про результати науково-технічних робіт, винаходів, проектно-конструкторських розробок, зразків нової техніки й продукції" [4, с. 29] або тлумачиться як "система факторів і умов, необхідних для здійснення інноваційного процесу" [12, с. 55], що значно спрощує справжнє значення і звужує сферу застосування цієї важливої категорії.

Узагальнюючи теоретичний матеріал з даної тематики, можна виділити чотири підходи до визначення сутності ІІ підприємства. Стисло розглянемо кожен з них.

1. Поняття ІІ як сукупності різних видів ресурсів, необхідних для здійснення інноваційної діяльності підприємства досить поширене серед вчених і відрізняється тільки складом сукупності ресурсів, серед яких матеріальні, фінансові, інформаційні, науково-технічні, інтелектуальні, кадрові інфраструктурні тощо [1,7]. Ширше розкриває таке досить вузьке тлумачення ІІ С.М. Ілляшенко, який розглядає його, як певну критичну масу ресурсів суб'єкта господарської діяльності, що необхідна й достатня для його розвитку на основі постійного пошуку й використання нових способів і сфер реалізації ринкових можливостей [5].

2. Поняття ІІ як «міра готовності» підприємства виконати поставлені цілі в області інноваційного розвитку[7,10] є дуже обмеженим і не відображає повного значення цієї категорії.

3. Поняття ІІ трактується як здатності підприємства до впровадження досягнень науки і техніки у товари, які можуть задовольнити запити споживачів [5]. Ринкова спрямованість поняття також підкреслюється у визначенні В. А. Василенко, В. Г. Шматько, що затверджують, що «інноваційний потенціал - це здатність господарства (взагалі) або суб'єкта господарювання (зокрема) робити нову, наукомістку продукцію, що відповідає вимогам ринку (особливо світового)» [2].

4. Поняття ІІ визначається як сукупність можливостей підприємства в інноваційній діяльності, серед яких технічні, маркетингові, інноваційні можливості [11]. Розгорнута характеристика об'єкта дослідження представлена А. Ніколаєвим, на думку якого ІІ- це система факторів і умов, необхідних для здійснення інноваційного процесу. [12].

Таким чином, розмаїтість визначень категорії «інноваційний потенціал» характеризує досліджувану категорію як ємне, багатогранне й комплексне поняття, яке потребує подальшого вивчення та уточнення.

Перш за все слід зазначити, що методологія визначення поняття ІІ повинна базуватися на чіткому термінологічному визначенні власне поняття «потенціал». У Великій Радянській Енциклопедії під «потенціалом» розуміються «засоби, запаси, джерела, які є в наявності й можуть бути мобілізовані, наведені в дію, використані для досягнення певних цілей, здійснення плану; рішення якого-небудь завдання». Це визначення майже ідентичне визначенню категорії «ресурси», що трактується як цінності, запаси, джерела засобів, доходів, до яких звертаються в необхідному випадку. Але ці поняття не є тотожними, адже

ресурси існують незалежно від суб'єкта, а потенціал підприємства чи суспільства невід'ємний від суб'єкту діяльності.

Крім ресурсної бази підприємство повинне мати здатності використовувати й перетворювати ресурси в кінцеву продукцію. Під «здатностями» підприємства мають на увазі його особливості, що є суб'єктивними умовами успішного здійснення певного роду діяльності. Не випадково багато вчених розкривають суть категорії «потенціал» через здатності об'єкта дослідження

При аналізі сутності категорії «потенціал» викликає інтерес слово «потенція», що також походить від латинського «potential» - «сила» і означає можливість, те, що існує в схованому виді й може виявитися при відомих умовах. У свою чергу «можливість» - це засіб, умова, обставина, необхідна для здійснення чого-небудь. Таким чином, виділення в складі «потенціалу» підприємства елемента «можливості» дозволить характеризувати не тільки дійсний (фактичний) рівень потенціалу в статистиці, але й оцінити його динамічні характеристики. Можливості підприємства являють собою поточні й перспективні умови, при яких у принципі можуть бути реалізовані здатності підприємства застосовувати ресурси.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, сутність категорії III підприємства пропонується визначати через сукупність понять «ресурси», «здатності» і «можливості» підприємства, тобто через органічне їх сполучення в процесі інноваційної діяльності [3].

Доцільно відмітити, що потенціал можна розглядати, як здатність матерії переходити від можливості до реальності, від одного стану в інший (наприклад, від старого до нового). При цьому потенціал - це міра єдності досягнутого, яке може бути використане з певною метою, і можливого, тобто досяжного за певних умов. Таким чином можна виділити основні форми існування потенціалу, що обумовлюють реалії й перспективи його використання: явний, схований, такий, що використовується і не використовується [9].

Насичення ринку продукцією масового попиту, інтенсивний розвиток науково-технічного прогресу і посилення конкуренції привели до того, що життєвий цикл багатьох товарів - період часу від появи таких товарів до їх старіння і відходу з ринку - значно скоротився, тому скоротилися життєві цикли відповідної виробничої техніки і технологій [13].

З цього приводу цікавим підходом до тлумачення III є підхід, запропонований О.П. Косенко, згідно якого III - це комплекс економічних, організаційних і соціальних чинників, що визначають граничну (максимальну) здатність об'єкту (галузі, регіону або організації) самостійно створювати, тиражувати і використовувати створені у себе нововведення, сприймати

створені за межами об'єкту інші нововведення, входити у взаємодію з іншими об'єктами для сумісного створення і (або) використання нововведень, а також своєчасно позбавлятися від застарілого в існуючих соціально-економічних і організаційних умовах [8]. Такий підхід є ринково адаптованим і враховує фактор часу, що дуже важливо за умов суттєвого скорочення життєвого циклу інновацій.

Висновки. Узагальнюючи вищенаведене, можна зробити висновки, що далеко не всі визначення категорії «інноваційний потенціал» підприємства відображають його справжнє значення. Ресурсний підхід до визначення ПП дуже звужує поняття і не бере до уваги можливості та спроможності підприємства. Отже, опираючись на проведені дослідження, можна дійти згоди з Гончаровим В.Н. та Івановою Є.В., які сутність категорії ПП підприємства запропонували визначати через сукупність понять «ресурси», «здатності» і «можливості» підприємства, тобто через органічне їх сполучення в процесі інноваційної діяльності. Але таке визначення не враховує фактор часу, тому його треба скоригувати.

У такому аспекті інноваційний потенціал підприємства – це комплексна характеристика, яка відображає спроможність підприємства максимально ефективно використовувати явні та скриті ресурси підприємства за умов існуючих та потенційних можливостей і відповідно темпу життєвого циклу інновацій з метою досягнення поставлених цілей, серед яких отримання максимально можливого розміру прибутку завдяки максимально повному задоволенню потреб ринка.

Таке визначення інноваційного потенціалу підприємства дасть змогу отримати якомога повну характеристику цього поняття. Це зробить процес управління інноваційним потенціалом для керівників організацій більш прозорим, що, в свою чергу, буде сприяти процесу активізації інноваційної діяльності на підприємствах і загальнодержавному інноваційному розвитку.

Література: 1. Балабанов І. Т. Інноваційний менеджмент. - Спб: Питер, 2000. – 208 с. 2. Василенко В. О., Шматько В. Г. Інноваційний менеджмент / За редакцією В. О. Василенко. - Київ: ЦУЛ, Феткс, 2003.-440. 3. Гончаров В. Н., Іванова Е. В., Характеристика інноваційного потенціалу в контексті стратегічного управління //Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. Випуск 76. Донецьк, ДонНТУ, 2004. –С. 112-119. 4. Данько М. Інноваційний потенціал у промисловості України //Економіст. - 1999. - № 10. - с 26-32. 5. Ілляшенко С.М.

Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи - Суми:ВТД «Університетська книга», 2003. - 278 с. 6.Кокурин Д.И. Инновационная деятельность. - М: Экзамен, 2001. - 575с. 7.Коробейників О.П., Трифилова А.А., Шулік И.А. Роль інновацій у процесі формування стратегії підприємства // Менеджмент у Росії й за рубежом. -2000.- №3. 8.Косенко О.П. Економічна оцінка інноваційного потенціалу. Дис. канд.екоп.наук.- Х.: НТУ «ХП», 2007.- 212с. 9.Кравченко С. И., Кладченко И. С. Исследование сущности инновационного потенциала // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. Випуск 68. - Донецьк, ДонНТУ, 2003.- с 88-96. 10.Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент.-К.: КНЕУ, 2003.-504 с. 11.Ландик В. Керування інноваційним потенціалом підприємства в умовах перехідної економіки: проблеми й досвід // Економіст. — 2001. - № 12. - С. 52-57. 12.Ніколаєв А. Інноваційний розвиток і інноваційна культура // Проблеми теорії й практики керування. - 2001. -№5.13.Євдокимов Ф.І., Лисяков В.П. Механізм оцінки техніко-технологічного потенціалу підприємства//Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. Випуск 97. Донецьк, ДонНТУ, 2004. С. 25-30.